

РЕЦЕНЗИЯ

от чл.-кор. проф. д-р. Аксиния Джурова

член на научно жури, назначено със заповед № РД 38–348 от 25.05.2016 г. на

Ректора на СУ ”Св. Климент Охридски” по конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” по 2.1. Филология (Стара българска литература – писмена култура на славяните и Византия), обявен в Държавен вестник, бр. 21 от 18.03.2016 г., с единствен кандидат

доц. д-р. Вася Николова Велинова.

Участието на доц. д-р. Вася Велинова в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ е основателно мотивирано с представените от нея научни публикации, трудове и от достиженията ѝ в преподавателската работа в СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е един утвърден специалист в областта на литературната медиевистика и на изучаването на средновековната книжнина не само като възможност за реконструкция на литературните процеси в Средновековието, но и като част от сложната система на средновековния културен семиозис и на средновековното изкуство. Познавам нейната научна работа още от студентската скамейка и смея да твърдя, че в научното си израстване тя върви в посока към разширяване на обекта на своите изследвания – от конкретния литературен текст на средновековието до реконструкция на възможно по-широк и адекватен културен контекст.

Доц. В. Велинова е получила научната и образователна степен „доктор“ през 1989 г., хабилитира се през 1998 г. с монография, посветена на тържествената ораторска проза в Първото българско царство, а през 2013 г. защитава дисертация за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“. Подчертавам този факт, защото защитата на втора

дисертация вече не е условие за кариерно израстване, но въпреки това пред нас е кандидат, който държи на академичните традиции и доказва своите научни качества и приноси.

В научните си разработки доц. В. Велинова се насочва към следните полета на изследване: осмисляне на теоретични проблеми на старобългарската литература, на нейната жанрова система и стилистика, открояване на значението на преводната византийска книжнина за обогатяването на литературния език и второ – конкретен практически анализ на писмените паметници на Византия и славяните, включващ описи на ръкописи, теоретични изследвания на въпросите, свързани с кирилската и глаголическа графика, идентификация на отделни ръкописни фрагменти или конкретни наблюдения над сложната взаимовръзка между словото и образа в средновековния кодекс.

В този смисъл смятам, че представените от кандидатката публикации (1цялостна монография, 1 глава от монография, един опис на ръкописи и 28 научни статии) напълно отговарят на изискванията на конкурса – стара българска литература и писмената култура на славяните и Византия. Повече от половината студии – 16 на брой са публикувани в чужбина в специализирани периодични издания, като повечето са реферирани или са включени в състава на сборници с авторитетно международно участие, 5 са в съавторство, три са под печат. Тематичният им обхват е широк и показва разностранните научни интереси на кандидатката.

Приложената справка за цитиранията показва 41 индексирани публикации в Националната библиография на Р България, 30 индексирани публикации в KVK, в CEEOL 48 библиографски цитирани и 9 индексирани публикации. Приложеният от кандидатката списък с цитирания показва, че

научните ѝ публикации се ползват активно и остават актуални за сравнително дълъг период от време.

Изследванията на жанровата система на старобългарската литература, нейната стилистика и художествен език присъстват в студиите, посветени на: „Проглас към евангелието“ (на италиански ез.), на българската рецепция на византийската хронография (сб. *Augeus*, в чест на проф. Евангелос Хрисос, на фр. ез.), на превода на Пространното житие на св. Амвросий Медиолански (на италиански и руски език), на рецепцията на византийския екфразис и адаптирането му към южнославянската книжовна практика (в сб. *Сребърният век. Нови открития.*). В тези публикации приноси са следните моменти: прилагането на методология, която използва реторическите техники като основен инструментариум за анализ на средновековните текстове и за обособяване на жанровите форми. Много важни са изводите на доц. Велинова относно трансформацията и преосмислянето на византийските творби съобразно културния контекст на българската средновековна читателска аудитория. Жанровите модификации и жанровите трансформации са ключ към обяснението на механизмите на рецепция на византийската култура и книжнина сред славяните. Плод на такива аналитични наблюдения е нашият съвместен пленарен доклад на XXII световен конгрес по византийски изследвания, проведен в София през 2011 г., намерил широк отзвук сред специалистите-византинисти.

Представени са и анализи на текстове, обвързани с конкретен културно-историческия контекст и опити за реконструкция на техните послания (напр. студиите за свитъка-амулет от колекцията на проф. Иван Дуйчев, студиите, посветени на Константин Велики и мястото му в славянската традиция, където се въвеждат в научно обращение непознати текстове).

Смятам, че важна част от работата на доц. В. Велинова представляват преводите на старобългарските текстове с обстоен коментар, който ги прави достъпни за широк кръг читатели. Коментарите са резултат на задълбочени проучвания не само върху лингвистическата, но и върху семантичната страна на текстовете. Такива студии са: изданието на Закона за рудниците на Стефан Лазаревич с коментар, изданието на текста на амулета-свитък с обстоен коментар

Приноси, оригинални и методологически важни са наблюденията на доц. В. Велинова над преводните творби в старобългарската литература. Това е важен изследователски проблем, защото количественото съотношение между авторските и преводните текстове е в полза на последните и без тях рискуваме да стесним и обедним представата си за българската средновековна литература. Ето защо в редица публикации (посветените на описанието на Йерусалим, на старозаветните мотиви и персонажи в старобългарската книжнина), както и в монографията, си доц. Велинова си поставя за задача да покаже значението на преводите за обогатяването на книжовния процес и за изграждането на единен културен език на православната общност през периода IX-XIV в., превърнал се в носител на религиозна и национална идентичност в следващите столетия.

Смятам за приноси наблюденията на кандидатката над техниките на превода на поетическите текстове, които отчитат както съвременното състояние на научните изследвания, така и особеностите на средновековната литературна практика, силно повлияна от риториката.

Като сериозен принос в медиевистиката, осъществен от доц. Велинова бих искала да подчертая и въвеждането в научно обращение на важни, нови преписи, позволяващи по-задълбочено представяне на средновековните творби. Такива са публикациите на нов препис на житието на Стефан Неман,

на житието на св. Амвросий Медиолански в двете му версии по 8 преписа (edizio princeps). Принос на доц. В. Велинова е участието ѝ в подготовката на факсимилни издания на средновековни текстове – едно от тях присъства с представените за конкурса трудове, а през 2007 заедно осъществихме факсимилното издание на хрониката на Константин Манасий, един извънредно ценен среднобългарски илюстриран ръкопис от 1344/1345 г., съхраняван във Ватиканската Апостолическа библиотека..

Във втората тематична област на изследователския интерес на доц. В. Велинова смятам, че новаторството и креативността ѝ са безспорни. В редица публикации тя описва неизвестни ръкописни сбирки, групи ръкописи или отделни кодекси. Въпреки че се приемат за помощни и справочни здания (Instrumenta Studiorum), описите на ръкописите са базата на всяко едно проучване на ръкописната традиция. Те представят за първи път пред учените неизвестни сбирки и изготвянето на каталози и описи предполага задълбоченото познаване на особеностите на ръкописната традиция в широк хронологически обхват. Описите на ръкописи изискват и комплексно представяне на кодексите откъм оформление, език, почерк, съдържание и украса, което изисква и добра научна информираност. Представените от кандидатката описи (Опис на славянските ръкописи от сбирката на НИМ, Опис на ръкописите от НЛМ, кратък опис на новите постъпления в ЦСВП „Иван Дуйчев“) са изготвени според съвременните изисквания за кодикологично и археографско описание, съдържат идентификации на повечето творби, включени в състава на кодексите, съобразени са със съвременната научна терминология и методология на описание.

Доцент В. Велинова предлага и няколко интересни студии в областта на сложния проблем за взаимодействието между слово и образ. Те се отличават с акцент върху културно-историческата проблематика. Авторката се придържа

към традицията на комплексното изучаване на текста и към едно продуктивно направление в съвременните кодикологически и археографски проучвания, което интерпретира формалните белези на кодексите като културни маркери и търси закодираната в тях информация. Това с особена сила важи за славянската ръкописна книга, възникнала и битувала в тясна връзка със своя образец – византийският кодекс. Често тя е не само лингвистична, но и културна реплика на своя образец – проблем, който тепърва предстои да бъде изучаван в детайли. Доц. В. Велинова ни предлага една интересна студия в тази насока „За „магията“ на буквите“ (под печат), която поставя редица важни методологически проблеми и е заявка за интересни изводи в бъдеще.

Доц. В. Велинова предлага интересни наблюдения и в областта на славянската палеография със студията си посветена на азбуките и идеологията, на руски език (Кирилловский Алфавит и греческое письмо: графические и идеологические модели взаимодействия (X-XV вв.)). Тук тя очертава връзките на славянското писмо с гръцкото в синхронен и диахронен аспект и показва някои устойчиви тенденции в кирилската графика, продукт на генетическата ѝ връзка с гръцкото унциално писмо. Такъв тип проучване е особено важно за старобългарските литературни и книжовни стереотипи, защото показва връзката им с предходните културни епохи, а също така и мястото им в общоевропейското културно развитие. Тя представя и оригинални наблюдения над процеса на навлизането на старопечатната книга по българските земи и взаимодействието ѝ с ръкописната книга. Тъй като съм участвала в част от международните форуми, където тя представя своите наблюдения, мога да твърдя, че нейните наблюдения и изводи се посрещат с интерес и предизвикват задълбочени и интересни дискусии.

На базата на своите публикации, отзивите за тях и цитиранията им, мога да обобщя, че доц. Велинова е един специалист в областта на литературната медиевистика с доказано място в научната колегия и у нас, и в чужбина.

Тъй като конкурсът е за академичната длъжност „професор“ бих искала да обърна внимание и на преподавателската ѝ работа. Тя е титуляр на дисциплината „Старобългарска литература“ и води основния курс за студентите от специалност „Българска филология“, редовно обучение. В лекционните си курсове се стреми към онагледяване на материала, поднася на студентите съвременна и атрактивно оформена научна информация. Обръща специално внимание на практическата работа с ръкописи, която се осигурява в лекционните курсове, провеждани в ЦСВП „Иван Дуйчев“. Стреми се да даде на студентите си практически умения, които да са полезни в бъдещата им работа.

В. Велинова има лекционни курсове в няколко магистърски програми: „Опазване на българското средновековно книжовно наследство“, където има два задължителни курса (Основи на средновековната култура и Увод в славянската ръкописна традиция); „Българска история“ (СИД: Българската средновековна литература като извор за духовния живот на българите през Средновековието) и в Богословския факултет, където води курс по Средновековна риторика и Средновековна ръкописна книга в програмата „Българска средновековна книжнина“.

Освен това тя провежда и редица СИД-ове, които се приемат с интерес от студентите. Сред по-важните ще изброя: Образът на владетеля в средновековните литературни текстове; Мобилност на книжовните центрове през Средновековието; Непознатото лице на старобългарската литература; Слово и образ в средновековната книга и др.

Доц. Велинова работи целенасочено и за формиране на млади специалисти. Всяка година ръководи по няколко магистърски тези, защитавани успешно. Научен ръководител е на двама докторанти.

Тя участва в редица научни проекти, свързани с опазването на културно-историческото наследство, ръководител е на научни проекти в ЦСВП „Иван Дуйчев“.

Доц. В. Велинова е взела активно участие в организирането на редица международни научни форуми и чествания:

Член на Международния организационен комитет на честването на 1700-годишнината от Миланския едикт в НИШ – 2013.

Член на Организационния комитет към Президентството на Република България за отбелязване на 1150-годишнината от Моравската мисия – 2013.

Член на Националния организационен комитет за отбелязване на 1000-годишнината от кончината на цар Самуил – 2014.

Член на Организационния комитет за отбелязване на 1100-годишнината от Успението на св. Климент Охридски. – София, 2016.

Тя е член на следните научни организации:

Член на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България.

Член на УС на Асоциацията за българистични изследвания в СУ.

Академик-основател на Класа по славистика към Академия Амброзиана в Милано от 2009 г. и ежегодно участва в академичните четения на класа.

Освен това тя полага и изключителни усилия за популяризирането на научните резултати от своята и на колегите си дейност. Подготви редица фотоизложби, каталози към тях, участва в създаването на научно-популярни филми като консултант или автор.

От 2010 г., доц. В. Велинова е ръководител на Центъра за Славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент

Охридски“ и съумя да трансформира дейностите на звеното, съобразно с променящите се изисквания на нормативните уредби на висшето образование в България и новите промени в законите за академично израстване. Тя работи целенасочено за по-цялостното интегриране на членовете на научния състав на Център „Иван Дуйчев“ в преподавателската дейност на сродните факултети в СУ, за участието им в научни проекти и повишаването на професионалната им квалификация.

Като имам предвид всичко изброено до тук, резултатите от научните й изследвания и постиженията в преподавателската работа, убедено препоръчвам на почитаемото жури доц. дфн Вася Николова Велинова да бъде избрана на академичната длъжност „професор“ по стара българска литература.

05.07. 2016 г.

Чл. кор. проф. дикн. Аксиния Джурова